

Takács Jenő 103 éves

A kiváló zongoraművész és zeneszerző, a Bartók–Kodály utáni nemzedék kiemelkedő képviselője, Takács Jenő, százharmincharmadik születésnapját ünnepli szeptember 25-én.

A lebilincselően vonzó egyéniségű, független jellemű, sokoldalú műveltségű, tündöklő szellemiségű alkotó- és előadóművész, tanár és népzene kutató rendkívüli pályafutása négy földrészen ívelt át. Arról a német–magyar–horvát ajkú tájról való, amely Haydnt, Lisztet, Mosonyit adta a világnak: a Sopron melletti Cinfalván született 1902-ben. (A község 1921 óta Siegendorf néven Burgenlandhoz tartozik.) Takács Jenőt így joggal tiszteljük „pannon mester”-ként, bár ő saját magát – magyar, olasz és osztrák nagyszüleire utalva – „*monarchiai koktél*”-nak mondja. Sopronban érettségizett, Bécsben szerezte zongoraművészi oklevelét, s itt sajátította el a zeneszerzés fortélyait is. Még csak huszonöt éves, amikor első szakmai sikerei után kinevezték a kairói konzervatórium tanárává. Pár évvel később a Fülöp-szigeteken, a manilai egyetemen a zongora- és zeneszerzés-szak tanszékvezető professzora lett. Közben népzene is gyűjtött az észak-luzoni primitív törzsek közt. (Minden bizonnyal ő az egyetlen európai muzsikusz, aki tudott az általuk használt orrfurulyán játszani.) – Két év után visszatért Kairóba, majd 1938–39-ben több hosszú hangversenykörutat tett Európában, Ázsiában és Amerikában. Mivel nem akart a hitleri eszmék szolgálatába állni, 1939-ben Magyarországra költözött, ahol viszonylagos nyugalomra lelt: Sopronban komponált, Szombathelyen a zeneiskolában tanított, majd végül 1942 és 1948 között Pécs zenei életét irányította. A fordulat évében a „kommunizmus kísértete” elűzte Magyarországról. Itáliai és svájci próbálkozások után az Egyesült Államokban talált megfelelő megoldást: Cincinnati egyeteme hívta meg zongora- és zeneszerzés tanárnak, s ezt az állását csak tizennyolc évi hatékony működés után adta fel, hogy hazatérjen Cinfalvára. Itt él 1970 óta ismét, ugyanabban a házban, amelyben gyermekkorát töltötte. A kör tehát bezárult. A mozgalmas-munkás évek után – melyek során négy földrészt bolyongott be, sőt az Atlanti-óceánt negyvenszer repülte át – meglepően hangzik nyilatkozata: „*olyan ember vagyok, aki vonzódik az otthon üléshez...*” Igaz, azt is hozzáfűzte: „*Talán az életkörülményeim voltak olyanok, melyek mindig vándorlásra kényszerítettek...*” Valóban, többször is nem saját jószántából kényszerült elhagyni otthonát: független szellemét már a diktatúra első jelei riasztották. Nem várta meg Ausztriában az Anschlusst, sem Magyarországon a kommunista hatalomátvételt, mindenét odahagyva menekült.

Valóságos csoda, hogy az eseménydús évtizedek alatt hogyan jött létre az a tekintélyes – mintegy másfélszáz opust magában foglaló – életmű, mely a nyugalmasabb otthoni esztendőkből tovább gyarapodott. A *Tarantella* a negyvenes években az egész világon ismert volt, a nagyszabású *Nilusi legenda* című balett pedig mintegy huszonöt-ször került színre a budapesti Operaházban. A finom, ötletekben gazdag művek formálása mindig anyagszerű, s nagy természetességgel ötvöződik bennük az ösztönös és intellektuális alkotóelemek egész sora. Nyelvezetük nem tartozik egyik irányzathoz sem, egyszerre mondhatóak hagyományosnak és időszerűnek. Takács eszményképe egész pályafutása alatt Bartók Béla volt – anélkül, hogy epigonjává lett volna. Megóvta őt ettől egyrészt erős egyénisége, másrészt a külső benyomásokra való rendkívüli érzékenysége. Tulajdonképpen csak a Cage-féle kísérletezést és az elektronikus zenét háritotta el magától. Egy-egy afrikai, távol-keleti vagy szeriális, esetleg dzsesszes hatásról tanúskodó mű után mindig visszatért saját, népzenei ihletésű – de nemcsak egy nép dallamvilágára alapuló – hangjához, bár kétségtelen: a tonalitástól egyre inkább távolodott. Szerencsésen egyesítette magában a mindenre (még Darmstadtra és az aleatóriára is!) nyitott ösztönös művész és a mindent (még az Európán kívüli kultúrák hatásait is) saját egyéni stílusába olvasztani képes tudatos alkotó típusát.

Takács Jenő kapcsolata Bartókkal majd másfél évtizeden át tartott. Kodály zenei nevelési elgondolását 1945-ben a pécsi konzervatórium igazgatójaként személyesen támogatta: az országban elsőként indított a hangszeroktatást megelőző, relatív szolmizáción alapuló előképző tanfolyamot. – Péccsett kötött szoros barátságot Weöres Sándorral, kinek mesejátékához, *A holdbeli csónakoshoz* kísérőzenét írt, s az ő verse ihlette egyik fő művét, az *Ének a teremtésről* című kantátát is. Dohnányival pedig az Amerikában töltött esztendő alatt került közelebbi ismeretségbe. – Bécsben Schönberg óráit is hallgatta – köréből Alban Berghez kötődött leginkább –, Párizsban Milhaud, Honegger és Florent Schmitt tartozott társaságához, Amerikában pedig tanítványa volt többek közt James Levine, akit ma az egyik legkiválóbb zongoraművész-karmesterként tart számon a világ. Ismeretségi és baráti köréhez tartozott Yehudi Menuhin, Jékely Zoltán, Paul Hindemith, Csorba Győző a XX. század szellemi életének több kiemelkedő egyénisége.

Takács Jenő zongoraművész, népzene kutató és zeneszerző életét tisztelet és népszerűség kíséri egész életében. A nemzetközileg ismert és elismert komponista nevét Magyarországon a kommunista diktatúra sötét korszakában agyonhallgatták. Műveivel most kezd újra ismerkedni a magyar közönség. A világ legidősebb zeneszerzőjének az lehet a legszebb ajándék, ha életművét otthon is ápolják.

Radics Éva